

Digitalizacija građe Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine

Amar Karapuš

¹ Amar Karapuš, kustos Historijskog muzeja BiH, E-mail: amar81@elobcatv.net

Apstrakt - Rad u najkraćem obuhvata prezentaciju i potrebe Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine s posebnim akcentom na najakutnije potrebe modernizacije tj. elektronske katalogizacije i digitalizacije muzejskih eksponata i približavanja istih potrebama naučnih, stručnih, kulturnih radnika, studentima i učenicima iz zemlje i svijeta, sredstvima javnog informisanja itd. U izradi rada autor se koristio tzv. metodom oralne historije kao najprikladnijeg oblika funkcionalnosti i kvaliteta rada

Ključne riječi: *Historijski muzej BiH, arhivska građa, zbirka, katalogizacija i digitalizacija*

1. UVOD

Tokom 65.-godišnjeg postojanja Historijski muzej Bosne i Hercegovine kao centralna institucija za proučavanje i muzeološku prezentaciju historije Bosne i Hercegovine je neprestano obavljao svoju muzeološku, kulturnu, naučno-istraživačku, te vaspitno-obrazovnu funkciju. Permanentan zadatak Muzeja jeste da istražuje i prikuplja muzejski materijal iz historije BiH, sistematizira i stručno obrađuje prikupljenu građu u svojim zbirkama, priređuje stalne i tematske izložbe, izdaje stručne i naučne publikacije, kataloge i sl., saraduje sa srodnim i drugim muzejima u zemlji i svijetu. Časopis „Zbornik radova“ Historijskog muzeja BiH je bio jedina stručna publikacija u BiH sa prilogima iz teorije i prakse muzejske djelatnosti i ostavio neizbrisive tragove na razvoj muzeologije kao naučne discipline u našoj zemlji.

Istraživačkim i prikupljačkim radom stvoren je fond od oko 400 000 muzejskih predmeta, dokumenata, fotografija, umjetničkih djela od različite vrijednosti za historiju BiH, od kojih su veliki broj rariteti. Prikupljeni materijal svrstan je u šest muzejskih zbirki i to: Zbirku arhivske građe, Zbirku fotografija, Zbirku trodimenzionalnih predmeta, Zbirku umjetničkih djela, Stručnu biblioteku te Dokumentacioni centar, koji su dostupni naučnim, stručnim, kulturnim i javnim radnicima, studentima i učenicima iz zemlje i svijeta, sredstvima javnog informisanja, koji ih intezivno i koriste. Muzej nastoji da razvija i unaprijeđuje svoju djelatnost te je pristupio formiranju posebne zbirke “Opkoljeno Sarajevo” i posebno odjeljenje historije umjetnosti – dr. Marian Wenzel. Cilj ovog rada nije samo upoznavanje javnosti sa građom koju posajeduje Historijski muzej Bosne i Hercegovine, već i sketanje pažnje na potrebe modernizacije ovakvih institucija.

Ivo Maroević¹ je 1993. godine ukazivao na potrebu elektronske pa potom digitalne obrade muzejskih eksponata, ali zbog poznatih ratnih dešavanja, te sve teže krize u koju upada kultura u BiH za sad se sve svodi na čuvanje eksponata. Tako i u postratnom periodu nije učinjeno skoro ništa na digitalizaciji muzejske građe u našoj zemlji, za razliku od Evropskih zemalja. Kao primjer navešću Veliku Britaniju i Nacionalni arhiv u Londonu koji spada u kategoriju jednog od najuređenijih arhiva na svijetu. Navedeni arhiv već duži period radi na digitalizaciji građe, što predstavlja lakše pretraživanje arhivske građe. Uspostavljanje elektronskog kataloga u kome se nude ne samo podaci o zbirkama i fondovima Arhiva, već i detaljni podaci o pojedinim dokumentima, omogućava istraživačima brži i efikasniji rad. Princip pretrage građe vrši se po datumima i ključnim riječima, zavisno od interesa istraživača. Digitalizacija je u ovoj instituciji toliko napredovala da uopšte nije potreban kontakt sa osobljem, sem kada se prvi put dolazi i obavi pripremni razgovor. Sva građa se može poručiti iz arhiva ili njihovog restorana putem računara, a informacije o traženoj građi se dobijaju putem elektronske kartice². Sličan princip rada je u svim značajnijim institucijama u zapadnoj Evropi, a kao primjer je uzeta ova institucija iz razloga što je u njoj najviše urađeno u procesu digitalizacije. U posljednje vrijeme i digitalizacija građe u muzejima je omogućila postavljanje virtualnih izložbi u svijetu

¹ Maroević I. 1993, 35 potom je ta svoja razmatrana proširio i počeo pisati o digitalizaciji Maroević I., 2004. 88. na pomenutu temu je nastao još niz radova od kojih izvajamo Delibašić E., Hadžikadunić E, 2006

² Podatke je ustupio doc. dr. Edin Radušić, koji je istraživao u Nacijalnom arhivu u Londonu.

pa i u našoj zemlji³, kao i izložbe koje možemo vidjeti na internetu⁴.

Zahvaljujući Elektrotehničkom fakultetu iz Sarajeva⁵ otpočeli su projekti digitalizacije kulturne baštine BiH kao npr.: digitalna obrada stećaka iz Zemaljskog muzeja BiH⁶, zatim niz projekata sa Muzejem grada Sarajeva⁷, kao i obrada 50 eksponata sa stalne muzejske postavke „Opkoljeno Sarajevo“ Historijskog muzeja BiH. Pored održanih par konferencija ICOM-a⁸ na temu digitalizacije muzejske građe ništa više nije učinjeno.

2. GRAĐA HISTORISKOGR MUZEJA

Kako je već navedeno građa Historiskog muzeja je svrstana u šest muzejskih zbirki, izlaganje će početi osvrtno na Zbirku arhivske građe. Posebno bogatstvo Muzeja predstavlja arhivska građa iz II svjetskog rata od kojih izdvajamo Fond Nezavisne države Hrvatske (12 kutija, cca 4 500 dokumenata), Fond Ustaške nadzorne službe (18 kutija, cca 4 500 dokumenata) i Fond Narodnooslobodilačke borbe (22 kutije, cca 8 500 dokumenata), te štampa, plakati i propagandni materijal iz II svjetskog rata. Imajući u vidu činjenice da je u periodu od 1945. do 1993. godine, Muzej nosio nazive: Muzej narodnog oslobođenja BiH, Muzej narodne revolucije BiH i Muzej revolucije BiH, a od 1993. godine Historijski muzej BiH, sasvim je logično da pomenuti fondovi budu i najbogatiji građom.

Muzej posjeduje još fondove obnove i izgradnje, za koje se tek sada javlja interesovanje kod naučnih radnika koji se bave proučavanjem socijalističkog

³ Takvu jednu radi Muzej grada Sarajeva u saradnji sa Elektrotehničkim fakultetom.

⁴ Nedavno je na internetu bila postavljena izložba portreta Habzburških vladara.

⁵ Sama činjenica da je ovo drugi simpozijum digitalizacije kulturne baštine u BiH te da je ovaj fakultet inicijator svih projekata ovakve vrste, dovoljno nam govori o svim naporima koje je uložila ova institucija. Nedavno sam saznao i za firmu Digit koja se bavi digitalizacijom arhivske građe, riječ je o jednoj švedsko-bosanskoj firmi koja tek treba da pokaže svoje potencijale.

⁶ <http://www.digi.ba/?jezik=bos&n=8>

⁷ <http://www.muzejsarajeva.ba/>

⁸ Međunarodni komitet muzeja (ICOM) je neprofitna organizacija koja je posvećena razvoju muzeja, muzejske profesije i zaštiti prirodne i kulturne baštine u svijetu. ICOM je osnovan 1946. godine kao nevladina organizacija podržana od strane UNESCO-a, a danas ima konsultativni status sa Ekonomskim i Socijalnim Savjetom Ujedinjenih Naroda. ICOM danas broji 21.000 članova iz 140 zemalja. Svoje aktivnosti ICOM sprovodi kroz rad 115 nacionalnih, 30 internacionalnih komiteta i 15 specijalnih internacionalnih asocijacija i 6 regionalnih organizacija. Stjecanjem neovisnosti stekli su se uvjeti za osnivanje bosanskohercegovačkog komiteta ICOM-a. Ratna dešavanja onemogućila su bilo kakve aktivnosti u tom pogledu. No, potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma stvoreni su uvjeti za njegovo osnivanje i pridruživanje ICOM-u. Na 18. Generalnoj skupštini održanoj 1995. godine u Stavangeru (Norveška), zahtjev za priključenje Nacionalnog komiteta Bosne i Hercegovine podnio je dr. Enver Imamović koji je kasnije bio i prvi predsjednik ICOM-a BiH u periodu 1995 – 2003. Podatke ustupila Alma Leka, kustosica Historijskog muzeja BiH.

perioda. Proučavanje spomenika kao simbola sjećanja na bitnije događaje u II svjetskom ratu, te kulturne i društvene manifestacije koje su povodom toga održavane samo su neke od tema koje se istražuju, tako da plakati i štampa koji su izdavani u tom periodu predstavljaju odličan izvorni materijal. Zbirka posjeduje nešto materijala iz Austro-ugarskog perioda i Kraljevine Jugoslavije. Navedeni arhivski materijal za koji vlada najveće interesovanje predstavlja prioritet za digitalnu obradu jer u postojećem obliku istraživači gube znatno više vremena, a i samom Muzeju bi bilo puno lakše da ima ovaj materijal digitalizovan jer bi onda materijal koji je u lošem stanju ili raritetan lakše bilo pripremiti za izložbe, kao i zaštititi od dalje devastacije. Ovdje treba spomenuti da ova zbirka posjeduje i video zapise koji su trenutno u VHS formi za koju je poznato da je kratkog vijeka tako da bi i tu građu trebalo prebaciti u digitalnu formu. Dosadašnji način obrade nije podrazumjevaio stvaranje potpunog dosijea dokumenta kao što je to slučaj u arhivima.⁹ Obzirom da će se raditi digitalizacija to će biti prilika da dosije dokumenata bude kompletiran. Sadržaj arhivske građe koju posjeduje intitucija određuje na koji će se način pristupiti razvrstavanju i inventarisanju prikupljene građe¹⁰. Dosadašnji način na koji je građa podijeljena dosta je dobar samo ga treba malo unaprijediti koristeći obrasce u kojima će se iznijeti podaci o Zbirci arhivske građe.

2.1. Zbirka arhivske građe

- **Bosna i Hercegovina**
- **Historijski muzej Bosne i Hercegovine**
Zmaja od Bosne 5, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
- **Vrijeme/trajanje popisa: Period u kome se izvršio popis**
- **Popisivač: Ime i prezime popisivača njegova funkcija**
- **Fond:** Nabrojati fondove koje zbirka posjeduje npr. Fond NDH, UNS-a, NOB itd.
- **Količina zbirke:** Koliko kutija, mapa, približan broj dokumenata
- **Vrsta dokumenata: KOJE SVE DOKUMENTE I VRSTE POSJEDUJE ZBIRKA** različiti upravni, vojni i osobni dokumenti, međuresorska, interna i osobna korespondencija, izvještaji, fotografije, plakati, zidne novine itd.
- **Stepen sredenosti:** Građa je uređena na osnovu internih registarturnih standarda

⁹ I. Beuc 1968, 66 uzeli smo kao primjer i naziv francuskog dosije sistema. Velike razlike neće biti ako izaberemo Američki filing sistem ili Njemački registarski sistem u osnovi sve ostaje isto.

¹⁰ Ibid 41-53

rapoređena kronološki po kutijama, složena u košuljice, većina dokumenata ima inventarni broj i sadržaju košuljice, ali bez potpunog dosijea dokumenta. Jedan dio građe ima fascikle, a kutije su označene brojem kutije i periodom koji obuhvataju

- **Kvalitet popisa:** Evidentirano je koliko ima arhivskih kutija. Za potrebe ove digitalizacije je izrađen dopunjen (sadržajni) popis na nivou skupnih i/ili važnijih pojedinih dokumenata, a u slučaju manje važnih dokumenata zbirno i/ili uopšteno.
- **Dostupnost gradiva:** nema ograničenja – uz prethodnu najavu; radno vrijeme čitaonice je od ponedjeljka do petka od 09 do 13 sati (osim praznika).
- **Reprodukcije:** nisu urađene, ali se mogu uz naknadu dobiti kao fotokopije ili digitalni zapis (CD).
- **Prilozi:** nema
- **Jezik i pismo:** Koji se jezik sve može naći u zbirci npr. hrvatski, srpsko-hrvatski, talijanski, njemački itd.
- **Medij:** vrste uveza, u rukopisu mali broj dokumenata, kucano na pisačkoj mašini je većina dokumenata, sve je na papiru. *ILI AKO IMA JOŠ NA NEČEM DRUGOM TO NAVESTI*
- **Vrijeme nastanka dokumenata:** *PERIOD AUSTRO-UGARSKE DO DANAS*
- **Sadržaj zbirke:** U zbirci su pohranjene odluke, naredbe, upute i obavještenja civilnih, sudskih i vojnih vlasti, vojno-obavještajni izvještaji, priznanice, pitanja zapošljavanja i organizacije rada i gospodarstva, te života civilnog stanovništva, imovinsko-pravnih odnosa i humanitarne pomoći, nacionalne regulative i s tim u vezi problematike protjerivanja domicilnog stanovništva, te prihvata protjeranog stanovništva sa područja bivše Kraljevine Jugoslavije.

2.2. OBRADA FONDA

- **ZBIRKA ARHIVSKE GRAĐE: FOND: NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
- **Količina fonda:** 12 kutija /cca 4 500 dokumenata
- **Vrsta dokumenata:** različiti upravni, vojni i osobni dokumenti, međuresorska, interna i osobna korespondencija, izvještaji. Izrezaka iz novina nema. Fotografija nema.
- **Stepen sredenosti:** Građa je uređena na osnovu internih registraturnih standarda, rapoređena kronološki po kutijama, složena u košuljice, većina dokumenata ima inventarni broj uglavnom i sadržaj

košuljice ali bez potpunog dosijea dokumenta, nema fascicle, a kutije su označene brojem kutije godinom i mjesecom.

- **Kvalitet popisa:** Evidentirano su 12 arhivskih kutija za potrebe ove publikacije je izrađen dopunjen (sadržajni) popis na nivou skupnih i/ili važnijih pojedinih dokumenata, a u slučaju manje važnih dokumenata zbirno i/ili uopšteno.
- **Dostupnost gradiva:** nema ograničenja – uz prethodnu najavu; radno vrijeme čitaonice je od ponedjeljka do petka od 09 do 13 sati (osim praznika).
- **Reprodukcije:** nisu urađene, ali se mogu uz naknadu dobiti kao fotokopije ili digitalni zapis (CD).
- **Prilozi:** Nema
- **Jezik i pismo:** Hrvatski, latinica
- **Medij:** Nema uveza nikakvih, u rukopisu mali broj dokumenata, većina kucana na pisačkoj mašini, sve je na papiru
- **Vrijeme nastanka dokumenata:** (1941. – 1945.)
- **Sadržaj fonda:** U fondu su pohranjena odluke, naredbe, upute i obavještenja civilnih, sudskih i vojnih vlasti, vojno-obavještajni izvještaji, priznanice, pitanja zapošljavanja i organizacije rada i gospodarstva, te života civilnog stanovništva, imovinsko-pravnih odnosa i humanitarne pomoći, nacionalne regulative i s tim u vezi problematike protjerivanja domicilnog stanovništva te prihvata protjeranog stanovništva sa područja bivše Kraljevine Jugoslavije.

2.3. OBRADA KUTIJE

NAZIV FONDA: Unijeti ime fonda

BROJ KUTIJE: Upisati oznaku kutije iz koje je obrađen dokument.

PERIOD (DATUM) KUTIJE: Okvirno period kojem pripada građa za kutije

VRSTA DOKUMENTA: Različiti upravni, vojni i osobni dokumenti, međuresorska, interna i osobna korespondencija, izvještaji. Izresci iz novina i fotografije, plakati.

SADRŽAJ KUTIJE: UKRATKO UPISATI ŠTA SVE SADRŽI. U kutiji se nalaze odluke, preporuke, naredbe, molbe, osobni dokumenti, pisma, molbe za prelaz na rimokatoličku vjeru, vojni izvještaji, administrativne i sudske odluke, antisemitski i antikomunistički materijal.

KVALITET POPISA: Koliko je evidentirano dokumenta i u kakvom stanju.

JEZIK-PISMO: Hrvatski-latinica ili neki drugi

MEDIJ : Da li je papir, pergamena ili nešto drugo upisati da li je rukopis, kucano na pisačoj mašini ili print, original, prepis ili kopija, uvez.

2.4. OBRADA DOKUMENTA:

ORIGINALNA SIGNATURA: Upisati broj fascikle ako ima , inventarni broj, signaturu dokumenta.

NIVO POPISA: Upisati vrstu građe plakat, dokument, zidne novine, izrezak iz štampe itd.

NASLOV: Upisati vrstu dokumenta: molba, zapisnik, naredba, preporuka itd.

DATUM NASTANKA DOKUMENTA: Ukoliko ima napisan datum u tekstu dokumenta.

SADRŽAJ: Ukratko upisati o čemu govori dokument.

OPSEG POPISA: Broj stranica, na čemu je pisan, jezik, pismo.

PRIMJEDBA: U kakvom je stanju dokument: sačuvan, oštećen i sl.

VEZA SA DRUGIM DOKUMENTIMA: Riječ je tzv. poddosijeu koji omogućava istraživaču da odmah pronađe druge dokumente vezane za određenu temu, npr. ko istražuje AVNOJ imat će odmah čitav popis dokumenata vezanih za temu i tražiće te dokumente. Ovim će se omogućiti lakši pristup dokumenatima. Poželjno bi bilo, da se umreže podaci iz drugih zbirki, kako bi istraživači imali pristup svim resursima kojima raspolaže Historijski muzej BiH.

3. OSTALE ZBIRKE HISTORIJSKOG MUZEJA BOSNE I HERCEGOVINE

Nakon što je ukratko prezentirana Zbirka arhivske građe, kao i obrazac prema kojem bi trebalo obraditi pomenutu zbirku, u daljem tekstu će se ukratko prezentirati i ostale zbirke koje sadrži Historijski muzej Bosne i Hercegovine. Pomenuti obrazac može poslužiti kao urnek prema kojem bi se trebale obraditi i ostale zbirke. Zbirka trodimenzionalnih predmeta, koja obuhvata period od srednjeg vijeka do danas, je u posljednjem ratu više puta premješšana tako da iziskuje novu kategorizaciju, kao i digitalnu obradu. Pomenuta zbirka baš kao i arhivska posjeduje jako veliki broj eksponata iz II svjetskog rata, ali svakako ne treba zanemariti ni eksponate iz srednjovjekovnog, osmanskog, austro-ugarskog vremena kao i Kraljevine Jugoslavije. Vatreno i hladno oružje, kao i vojne uniforme su osnovica pomenute zbirke, no zbirku obogaćuju i pečati, ordenje, činovi, vojno-politička obilježja, odjeća, lični predmeti pojedinih istaknutih ličnosti itd. Raznolikost navedenih eksponata predstavlja poseban izazov za digitalnu obradu, posebno ako se zna kako je teško elektronski

modelirati¹¹ trodimenzionalne predmete. Neki od njih su i više nego zahtjevni, kao na primjer, raritetni primjerak uskotračnog oklopnog voza iz II svjetskog rata, koji predstavlja jedan od četiri sačuvana primjerka u Evropi.

Zbirka Opkoljeno Sarajevo, koja je u formiranju predstavlja sigurno jedno od najvećih vrijednosti Muzeja, jer je Muzej jedina institucija koja je pristupila sistematskom prikupljanju arhivskog i trodimenzionalnog materijala iz perioda 1992. – 1995. Zbirka sadrži veliki broj eksponata koji na najbolji mogući način ilustruju snalažljivost i kreativnost građana Sarajeva u ratnom periodu. Improvizirane ratne peći, svjetiljke, sredstva komunikacije, ručno pravljene agregate, veliki broj plakata i fotografija, naoružanje, odjeća, sanitetski materijal, samo su neki od eksponata koji su prikupljeni. Pomenuta zbirka je tek u fazi inventarisanja i stručne obrade, pa bi možda ona bila najbolji primjer potpune obrade zbirke, da se uz inventarisanje obavi i digitalizacija.

Zbirka umjetničkih djela broji oko 5 000 djela eminentnih umjetnika, kao što su: Vojo Dimitrijević, Mario Mikulić, Antun Augustinčić, Božidar Jakac, Daniel Ozmo itd. U svrhu olakšavanja rada u Zbirci kustos je unio podatke o djelima u kompjuter, koristeći se programom Exel. Podaci sadrže: ime umjetnika, inventarni broj, tehniku kojom je djelo urađeno, dimenzije, broj foto-negativa, očuvanost djela i mjesto gdje je djelo pohranjeno. Takođe se otpočelo sa elektronskom obradom zbirke, koja je još uvijek u izradi, a podrazumijeva fotografisanje djela, prebacivanje na CD-e i njihovo sortiranje po imenima umjetnika. Na taj način se korisnicima zbirke olakšava uvid u Zbirku, a sama djela se štite od eventualnih oštećenja. Ovaj način rada je usvojen zbog loše materijalne situacije Muzeja i nemogućnosti da se kupe odgovarajući kompjuterski programi neophodni za ovu vrstu posla¹²

Zbirka fotografija i razglednica, koja sadrži veliki broj fotografija iz II svjetskog rata i poslijeratnog perioda te razglednice od austro-ugarskog vremena do danas, već je u fazi elektronske obrade. Sadrži vizuelne dokumenta, informacije i uspomene na društveno-historijska zbivanja, osobe i ličnosti poznate iz politike i društveno-kulturne historije u drugoj polovini XIX stoljeća i cijelog XX stoljeća. Zbirka prati fotografski historijski tok cijeloga stoljeća, sve do nezavisne Bosne i Hercegovine (uključujući i zadnji rat 1992/1995). Zbirka sadrži oko 100.000 fotografija (originala i kopija). Materijal je razvrstan prema sadržaju u tri fonda- *Fond radnički pokret (1878-1941)*, *Fond NOB (1941 do 1945)*, te *Fond OSI (Obnova i socijalistička izgradnja) - (od 1945)*., a svaki fond je razvrstan u grupe, a njihovo

¹¹ Elektronsko modeliranje podrazumijeva elektronsku obradu 3D modela eksponata.

¹² Materijal pripremio stručni saradnik za Zbirku umjetničkih djela Svjetlana Hadžirović

razvrstavanje je izvršeno prema temama i hronološki (prema inventarnoj knjizi zbirke)¹³.

Osnovni zadatak Dokumentacionog centra je da proučava muzejsku teoriju i praksu i na taj način neprestano utiče na poboljšanje stručnog rada u muzejima. Dokumentacioni centar prikuplja sve podatke o aktivnostima srodnih institucija: letke, afiše o izložbama i kulturnim dešavanjima, elaborate, idejno-historijske koncepcije, tematske planove itd. te ih hronološki sortira. Ova zbirka je izuzetno vrijedna jer sadrži jako veliki broj dokumenata koja svjedoče o kulturnim dešavanjima na području BiH¹⁴.

Bibliotečki fond Historijskog muzeja BiH sadrži oko 30 000 knjiga i stručnih časopisa. Časopisi su podijeljeni po nazivima i svrstani u dvije skupine, dok su knjige podjeljene po veličini i svrstane u četiri skupine. Kartoteka je nominalna i tematska što znači da se pretraga može vršiti po autoru ili eventualno po tematici koju knjiga obrađuje. Ova zbirka je u fazi elektronske obrade gdje se unose osnovni podaci: inventarni broj, signatura, ime i prezime autora, naziv knjige, izdavač, mjesto, godina izdanja te ključne riječi¹⁵. Trenutno se elektronska obrada vrši u programu Exel dok se ne steknu uslovi za kupnju originalnog bibliotečkog programa.

Digitalna obrada materijala Historijskog muzeja doprinijela bi boljoj preglednosti i dostupnosti kulturno-historijske baštine Bosne i Hercegovine. Na žalost, zbog neadekvatne brige nadležnih institucija, posebno kada je u pitanju status Muzeja, i neadekvatne finansijske potpore Muzej uprkos potencijalima egzistira u izuzetno složenim uslovima tako da gro primarnih zadataka kao što su digitalizacija odnosno katalogizacija predstavlja jedan od ključnih zadataka koji su pred nama.

---

¹³ Materijal pripremila kustos Leka Alma voditelj zbirke fotografija

¹⁴ Podatke pripremio muzejski savjetnik Muhiba Kaljanac.

¹⁵ Podatke pripremila viši kustos Elma Hašimbegović koja je zadužena za Bibliotečki fond.